LYRICAL TEMPOS IN THE WORKS OF OCTAVIAN PALER

Judit Mária SZILÁGYI
PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: The volume "Poems" by Octavian Paler illustrates a wide range of topics, however, the most relevant of which being that of time, presented in different ways: time as fountain, time as waterfall, time as river. According to the author's confessions, in his case,ontological space is actually identical with a mythological time. His personal Romania is not a place but rather an interval of time during which he performs a range of activities, all of which summed up in a biography, in an autobiographical pact, nevertheless it is a pact that is inexistent without a historical or moral pact.

Keywords: Poems, the issue of time, Octavian Paler, ontological space, infinity

Într-un interviu televizat, unde Octavian Paler poartă o discuție cu Emil Hurezeanu mărturisește că pentru el România nu e un loc, ci e un timp, „România mea nu e loc, ci timp, e viața mea, destinul meu, copilăria mea, îndoielile mele, toate acestea fac parte din România mea"[1]. Atfel pentru Octavian Paler spațiul matrice, ontologic, timpul social și psihologic se suprapun ceea ce rezultă o temporalitate conștientă, chiar dacă acesta are caracter puternic subiectiv și se apropie de spațiul axiologic.

În elaborarea acestui studiu am avut în vedere teoriile despre timp, opera lui Octavian Paler și elementele biografice asumate de autor pe parcursul vieții, iar efectele acestora asupra crezului ontologic și gnoseologic asupra operei de artă. Opera lui Octavian Paler este vastă, nu se rezumă doar la câteva specii, însumând mai multe, și îmbinând acestea într-un mod cât se poate de armonios. Poezia, eseul, eseul-confesiv, romanul-eseu, epistola, jurnalul și jurnalul-eseu sunt speciile în perimetrul cărora se naște opera paleriană.

Informațiile amintite mai sus sunt încorporate în acest studiu printr-o grilă de lectură tematică, unde culoarul discursiv urmărește volumul de versuri *Poeme*.

Din perspectiva tematică, în volumul *Poeme,* se configurează, una dintre temele centrale și anume timpul. Pornind de la studiul lui Martin Heidegger, *Ființă și Timp*, de la conceptul temporalității desemnat de acest filosof: sensul existenței este temporalitatea[2]. Prin acest concept Heidegger desemnează statutul omului în această existență de a avea conștiința timpului, metoda lui constând în găsirea unei explicații originale a timpului, ca orizont al înțelegerii ființei pornind de la temporalitate, ca mod de a fi, al Dasein-ului care înțelege Ființa.[3].

Temporalitatea este substanța poeziei prin teoriile lui André Jacob despre timp și limbaj, limbajul implică temporalitatea. Trăirea lirică duce la interiorizare, astfel trăirea timpului, temporalitatea capătă accente lăuntrice ajungând la imaginea interioară, la timpul interior. Noțiunea timpului este percepută și de Octavian Paler în mod subiectiv, absolut subiectiv,

[1] https://www.youtube.com/watch?v=oiDgltCTf9s accesat în data de 23. 01. 2016.
[2] *Cf.* Martin Heidegger, *Ființă și Timp*, traducere din germană de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, București, 2003, pp. 128-131.
[3] *Cf. Idem*, pp. 130-133.

BDD-A23197 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:58 UTC)

deoarece timpul poate fi o măsură exterioară. În această percepție exterioară și reprezentarea interioară constă treptele unui mimesis. Astfel clipa poetică este succesiunea acelor clipe care alcătuiesc timpul, convertindu-se în durata generatoare de poezie la întâlnirea dintre cotidian, ca orizont al efemerului și metafizic, ca orizont al spiritualului.

Hegel consideră arta o fixare în formă a conținutului trecătoare clipei: „Cea mai fugitivă dispoziție sufletească a clipei, strigătul de veselie al inimii [...] pe scurt întreaga reacții de față de cele mai variate obiecte este fixată aici și eternizată datorită faptului că este exprimată."[4] Tema timpului la Octavian Paler apare în diferite ipostaze, aceste ipostaze sunt în relație cu universul înconjurător ilustrat în poemele din volumul *Poeme*, unde nu trebuie neglijat relațiile complexe pe care eul liric le stabilește cu sine însuși și cu mediul înconjurător.

Conform lui Lucian Blaga se disting trei tipuri de orizonturi temporale posibile ale inconștientului: „timpul-havuz", „timpul-cascadă" și „timpul-fluviu"[5]. Toate aceste noțiuni cu care se operează în filosofia culturii ilustrează prelungirea sensurilor de bază cu sensurile noi, care la urma urmei ne duc la compararea valorilor temporalității, în poezia lui Paler.

În volumul *Poeme* timpul apare în cele trei ipostaze emise de Blaga, de exemplu în primul poem, metafora timpului apare prin „norile de vânt"[6] care este și un element al nemărginirii, dar și un element al repetabilității. Astfel poemul se încadrează în noțiunea „timpului-havuz". Tot același tip de timp apare și în poemul *Lecție inutilă de logică*, unde ascensiunea este evidentă din toate punctele de vedere, dar nici timpului nu i se poate acorda un statut mai neprivilegiat, astfel temporalitatea este una circulară, ascensională: „plecăm, și sosim undeva./ Plecăm pentro o clipă/ pentru un ceas, pentru o viață, [...] sosim undeva, totdeauna sosim undeva."[7]

Problematica timpului sacru, ireversibil, timp de tip epifanic în care eternul apare prin lumea mitică și efemerul în lumea sublunară, în care timpul este egal cu el însuși nu poate fi schimbată și nici încheiată, nu poate fi accesibilă decât omului în măsura în care i se revelează este prezentă în poemul *Poetul,* unde prin elemetele mitologice se subminează temporalitatea, mai bine spus atemporalitatea prin apariția raportului dintre eul poetic și mit. Astfel poetul, ca profet al speranței, trebuie să cânte, potrivit unui artist, care își asumă statutul, prin apariție conștientizării primei forma de cunoaștere poetică, prin artă. Poezia, opera de artă este cea care „a stat cu grecii sub zidurile Troiei/ și cea care a coborât cu Dante în Infern?"[8]. Elementul mitic prezent prin prezența „timpului-cascadă", al misterului apare în poemul *Venus din Milo*. „Înaintea cuvintelor"[9]sugerează acel timp „illo tempore", mitic fabulos când noțiunea timpului nu era măsurată, poate, acest nelimitat, acest nemărginit care se regăsește în noi înșine tinde către o identificare cu timpul istoric, mitic, fragmentar, dar cel mai important aspect nu este acesta, ci asumarea acestui fapt.

Același timp mitic apare și în poemul *Focul* prin povestea primilor oameni care au descoperit focul, și în poemul *Moartea cuvintelor* prin „clepsidra" care eternizează astfel, făcând trimitere și spre lumea mitică, dar și spre cea cosmică, nu este prezent „timpul fluviu". Prin apariția clepsidrei, care se golește din poemul *Cei care am fost la Troia,* timpul devine insuficient, devalorizat poate, dar totuși această imagine este echilibrată cu elemente mitologice, aceeași interdependență și echilibrare se poate urmări prin sintagmele „tinerețea"-„bătrân",

[4] G.W.F. Hegel, *Prelegeri de estetică*, vol. II., traducere de D.D. Roșca, Editura Academiei, București, 1996, p. 514.
[5] *Cf.* Lucian Blaga, *Orizont și stil*, îngrijitor de ediție și postfață Eugeniu Nistor, Editura Ardealul, Tg-Mureș , 2015, pp.85-112.
[6] Octavian Paler, *Poeme*, Editura Semne, București, 2008, p. 5.
[7] *Ibidem*, p. 22.
[8] *Ibidem*, p. 29.
[9] *Idem.*

BDD-A23197 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:58 UTC)

„noi”-„zei”. Această idee a echilibrării, a complementarității apare în poemul *Poveste simplă,* unde se află „mileniile” și „clipa” și „sfinxul” capătă mască de piatră sugerând timpul sacru și efemeritatea pietrei, care datorită acestei dualități imagistice este eternă și efemeră în același timp. Eternă prin statuie, sfinxul și efemeră printr-o mască fabricată, chiar dacă masca e din piatră, dar noutatea lui sporește veșnicia.

Prezentul dintre cele trei axe temporale prezentul este cel care ține doar, o fracțiune de secundă, dar la el raportează trecutul și viitorul, la prezent, care are menirea de a permanentiza.

În poemul *Nopțile* această permanentizare este direct afirmată de „totdeauna”. Acest cuvânt este utilizat în exces în poem, poetul vrând să sugereze temporalitatea universală a dezmărginiri. Întoarcerea, la prima noapte a lumii eternizează sentimentul iubirii, chiar dacă pentru iubirea lui întotdeauna, trebuie să lupte și câteodată aceasta părea deja un război cu morile de vânt, totuși a reușit să aducă la lumină dragostea „și totuși dacă va muri vreodată dragostea noastră,/ va muri nu din pricina nopții”[10]. „Îmbrățișați de ghilotină”, „ca în prima noapte a lumii”, „înțelepții lui Rembrandt” înfățișează timpul cosmic în care a avut loc/ s-a manifestat această iubire, astfel sentimentul este eternizat și universalizat, doar prin iubire se poate ajunge la etern.

Dezmărginirea este elementul firesc al poeziei *Digul*, chiar dacă titlul îl încadrează în poezia mărginirii, prin corespondența atemporal-aspațial, prin apariția conștiinței și prelungirea eului în cunoaștere, iar prin adverbul de timp apare prezentul permanentizat al „timpului-fluviu”, iar Universul este dominat de cunoaștere. O altă formă a cunoașterii este momentul în care totul devine firesc, de la sine înțeles, când orice se poate ierta, chiar și fantomele pot fi convinse „să ne lase în pace,/ să ne ducem departe de rănile lor/ și cât mai discret,/ să nu deranjăm cu tristețile noastre pe nimeni”[11]. Acest stadiu al existenței apare atunci când te poți abandona de temporalitate, de spațialitate și te contopești cu timpul cosmic și ajungi la cunoașterea supremă prin care totul devine firesc. Aceasta este tot o formă a permanentizării.

Autenticitatea și simplitatea discursului liric palerian apare în poezia, *Avem timp* prin versul, „Avem timp pentru toate”[12]. Acest vers refren al textului poetic permanentizează statutul omului, existența lui, prin acapararea bogățiilor interioare, „totul”, să fim în devenire pe tot parcursul vieții între limitele impuse de viață, nașterea-moartea, dar el consideră că aceste limite se pot lărgi prin vis, hypnoză, prin care eul inconștient poate ajunge la orice nivel al realizărilor. Aceste bariere sunt trecute prin „cursă continuă”: „Mai departe de moarte, mai departe de viață/ mai departe de dragoste, mai departe de mine,/ mai departe de noi,/ mai departe de cei care-am fost,/ de cei care-am fi putut deveni./ Și cursa continuă”[13].

Poemul „Avem timp” ilustrează acel crez a lui Octavian Paler, că singurul lucru în care mai crede, și în care merită crezut este dragostea, „ Avem timp pentru toate./ Nu e timp doar pentru puțină tandrețe./ Când să facem și asta murim.”[14] Aceste versuri demonstrează crezul lui Octavian Paler, care este mărturisit de însuși autorul într-un interviu realizat în care susține că el nu mai crede în nimic, întrebat dacă în iubire mai crede răspunsul este afirmativ. Astfel poetul fiind exterminat de lumea înconjurătoare, totuși mai crede în iubire. Iluziile pierdute de-a lungul vieții îl marchează, momentul în care mărturisește că România lui este unul iluzoriu, care nu are de-a face cu cea reală, doearece în cea reală el nu se poate împlini, a avut gânduri mărețe în

[10] *Ibidem*, p. 8.
[11] *Ibidem*, p. 16.
[12] *Ibidem*, p. 36.
[13] *Ibidem*, p. 37.
[14] *Ibidem*, p. 36

BDD-A23197 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:58 UTC)

1989 decembrie, dar acestea s-au sfărâmat, iar lumea aceasta în care există este unul absent de prezența zeilor, ceea ce aduce degradarea tuturor valorilor, o lume în care obsesiile lui identitare nu l-au ajutat, eventual doar l-au ocrotit de decădere, au făurit din el un moralist, în mâna căruia arta literară este o critică la adresa vieții, o critică a politicianismului românesc, a lumii devalorizate și demistificate unde artistul trebuie să acționeze, trebuie să creeze, dar arta lui se exprimă în măsura în care se reprezintă artistul pe sine ca om și nu numai ca artist[15]. Elementele biografice prezente în majoritatea scrierilor lui Octavian Paler sunt de fapt o reprezentare a lui ca om, nu ca scriitor, aceste elemente așa cum exprimă criticul Eugen Simion, sunt un pact istoric care în esență e un pact moral. Iar pactul moral devine o confesiune, o meditație despre viață, înțeleasă ca o confruntare despre responsabilitatea celui care, scriind despre sine, este obligat să propună un model de viață[16].

Modelul de viață propus este unul existențial și cultural, iar autorul confesându-se în i-a drept pretext propria biografie ca să explice acest model. Aceste elemente biografice fiind exemple, dar din acestea „Se înțelege [...] că Octavian Paler refuză, în continuare, să-și povestească viața, vrea doar s-o analizeze în lumina fantasmelor sale”[17] iar portretul moral trece dincolo de un număr de concepte.

Aceste fantasme amintite de criticul Eugen Simion sunt prezente în ultimul poem al volumului *Poeme*, intitulat *Cândva,* unde nucii sunt acele fantasme, care ilustrează cele trei dimensiuni temporale, trecut, prezent și viitor, incercând să ilustreze nucii reali din grădina casei părintești și nucii-fantomă, care parcă îl cheamă în lumea de dincolo, imaginea care ni se deschide poate fi interpretată ca pictura lui Caspar David Friedrich, *Mănăstirea din pădurea de stejari*[18], unde ruinele mănăstirii sugerează destrămarea dar stejarii, ca nucii din poezia lui Octavian Paler au rol de profeți, ca în mitologia greacă, unde nucul este legat de darul profeției.[19]

După Umberto Eco, opera de artă este un mesaj ambiguu, polisemic[20], iar interpretarea acestuia trebuie raportată la timp. Pornind de la aceste premise și raportându-ne la o analiză hermeneutică asupra poeziei lui Octavian Paler, ni se înfățisează o coloratură deosebită în interpretarea poeziilor, deoarece dimensiunile temporale trecut-prezent-viitor capătă o multitudine de valențe.

În primul rând interpretarea se desfășoară în timp, astfel receptarea operei de către lector din perspectivă temporală proprie acestuia, prin agentul neutru al distanței în timp dintre momentul creării operei și momentul interpretării de către cititor poate constitui un timp benefic care ajută lectorul să devină co-creatorul operei de artă. Iar această ipostază îi oferă temporalității o categorie esențială a teoriei interpretării și a paradigmei ce concepe identitatea operei.

În al doilea rând se poate urmării temporalitatea cuvântului poetic în poezia lui Octavian Paler, deoarece simboluri din volumul de debut, *Umbra cuvintelor* apar într-o altă ipostază, evolutivă se poate spune, în volumul *Poeme*.

---

[15] *Cf.* Maurice Blanchot, *Spațiul literar*, traducere și prefață de Irina Mavrodin, Editura Minerva, București, 2007, pp. 288-289.
[16] *Cf.* Eugen Simion, *Genurile biograficului*, volumul II., carte apărută cu sprijinul Agenției Naționale pentru Cercetare Științifică, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008, pp. 35-36.
[17] *Ibidem,* p. 37.
[18] Umberto Eco, *Istoria frumuseții*, traducere din limba italiană Oana Sălișteanu, Editura Rao, București, 2012, pp. 286-287.
[19] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționarul de simboluri*, volumul II, traducerea a fost făcută după ediția din 1969 revăzută și adăugită, apărută în colecția „Bouquins”, Editura Artemis, București, 1993. p. 352.
[20] *Cf.* Umberto Eco, *Opera deschisă,* Editura Paralela 45, Colecția Studii Literare, Pitești, 2006. pp.2-3.

BDD-A23197 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:58 UTC)

În concluzie putem afirma că problematica timpului apare în diferite ipostaze, iar pentru Octavian Paler ca și pentru Aristotel, „Timpul este, într-un fel, peste tot [...] acolo unde este numărare, iar numărarea este o activitate a sufletului, ceea ce înseamnă că timpul este în suflet”[21].

Bibliografie:

Bibliografia operei:

Paler, Octavian, *Viața ca o coridă*, Editura Polirom, Iași, 2009.
Paler, Octavian, *Scrisori imaginare,* Editura Polirom, Iași, 2010.
Paler, Octavian, *Poeme*, Editura Semne, , București, 2008.
Paler, Octavian, *Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Editura Polirom, Iași, 2012.

Bibliografie critică:

Blaga, Lucian, *Orizont și stil*, îngrijitor de ediție și postfață Eugeniu Nistor, Editura Ardealul, Tg-Mureș, 2015.

Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, traducere și prefață de Irina Mavrodin, Editura Minerva, București, 2007.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționarul de simboluri*, volumul II, traducerea a fost făcută după ediția din 1969 revăzută și adăugită, apărută în colecția „Bouquins”, Editura Artemis, București, 1993.

Cioabă, Cătălin, *Timp și temporalitate*, Comentariu la conferința „Conceptul de timp” de Martin Heidegger, Editura Humanitas, București, 2000.

Durand, Gilbert, *Figuri mitice și chipuri ale operei -de la mitocritică la mitanaliză-*, traducere din limba franceză de Irina Bădescu, Editura Nemira, București, 1997.

Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului - introducere în arhetipologia generală*, traducere de Marcel Aderca, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

Eco, Umberto, *Istoria frumuseții*, traducere din limba italiană Oana Sălișteanu, Editura Rao, București, 2012.

Eco, Umberto, *Opera deschisă,* Editura Paralela 45, Colecția Studii Literare, Pitești, 2006.

Heidegger, Martin, *Ființă și Timp*, traducere din germană de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, București, 2003.

Hegel, G. W. F., *Prelegeri de estetică*, vol. II., traducere de D.D. Roșca, Editura Academiei, București, 1996.

Hölderlin Friedrich, *Imnuri și ode*, în românește de Stefan Augustin Doinaș și Virgil Nemoianu, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1977.

Ortega y Gasset, Jose, *Studii despre iubire*, Traducere de Sorin Mărculescu, editura Humanitas, București, 1991.

Moraru, Cornel, *Lucian Blaga (monografie),* Editura Aula, Brașov, 2004.

Marcel, Gabriel, *Omul problematic*, Editura Biblioteca Apostrof, col. Filosofie contemporană, Cluj, 1998.

[21] Cătălin Cioabă, *Timp și temporalitate*, Comentariu la conferința „Conceptul de timp” de Martin Heidegger, Editura Humanitas, București, 2000, p. 59.

BDD-A23197 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:58 UTC)

Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, volumul II., carte apărută cu sprijinul Agenției Naționale pentru Cercetare Științifică, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008.

Siteografie:
https://www.youtube.com/watch?v=oiDgltCTf9s accesat în data de 23. 01. 2016.

BDD-A23197 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:58 UTC)